

Náměstí Republiky, rok poté...

Další rozhovor s Jaroslavem Podliskou o pokračování ojedinělého archeologického výzkumu v centru Prahy

V minulém roce byl archeologický výzkum na náměstí Republiky ještě v plném běhu. Kdy byly práce vlastně ukončeny?

Terénní výzkum na náměstí Republiky stále ještě není minulostí. Je to skoro k neuvěření, i v současné době výzkum stále bez delší přestávky probíhá a jeho definitivní konec je předpokládán v průběhu 1. pololetí roku 2006. Současný výzkum však již nedosahuje tak velkého rozměru jakým byla plocha dvorní části bývalých kasáren. Ten pouze pro rekapitulaci probíhal od jara 2003 a byl ukončen na podzim 2004. Celkově zahrnoval plochu o velikosti více než 1 ha. S hlavní etapou výzkumu zde svou činnost ukončily archeologické týmy Archaii Praha o.p.s., Archaii

Brno o.p.s. a NPÚ, ú.o.p. v hl. m. Praze. Terénní práce definitivně převzali zástupci společnosti Archaia o.s., kteří se na přelomu roku 2004/2005 zaměřili na průzkum interiéru uličního křídla kasárenské budovy. S jarem 2005 se výzkumné práce přesunuly již mimo areál kasáren na plochu přilehlého náměstí Republiky. Důvodem byl stavební záměr investora propojit novostavbu s celkovou infrastrukturou přilehlého území (napojení na vestibul metra, příjezdové rampy do garáží, inženýrské sítě aj.). I když tato plocha již nedosahovala tak závažných rozměrů, svou velikostí kolem 1600 m² si vyžádala značné nasazení všech zúčastněných pracovníků. Archeologové zde budou pracovat ještě určitou dobu. Po jejich odchodu se definitivně uzavře kapitola

terénního výzkumu a naplno se rozeběhne zpracování všech získaných pramenů. Již teď je zřejmé, že objem všech nashromážděných informací výrazně převyšil dosavadní odhady.

Které další nálezy či objevy ještě přibýly?

Osudy jednoho románského domu

V minulém čísle ŽA 5 jsem shrnul základní časové horizonty zkoumaného místa a uvedl krátký výčet jednotlivých nálezů. Uvedené nálezyové resumé se v zásadě nezměnilo, pouze počet movitých či nemovitých nálezů se pochopitelně opět zvýšil. Mezi nejpozoruhodnější situace zkoumané v závěru sezóny 2004 a v roce 2005

patřil bezpochyby impozantní celek románského domu, který byl odkryt v hlavním křídle bývalých kasáren, jehož průčelí je obráceno do náměstí. V hloubce kolem 4 m, měřeno od úrovně současného přízemí, byly postupně odhalovány pozůstatky základů a místy i částí stěn honosné kamenné stavby palácového typu, vystavěné z opukových kvádrů. Celek byl pravděpodobně tvořen třemi místnostmi s centrálním sálovým prostorem, které byly zaklenuty křížovou klenbou na středový sloup. Pozůstatky po těchto konstrukčních prvcích byla maltová lůžka sloupů s ojediněle zachovalými pískovcovými patkami s drápky. Samotná stavba byla již od začátku částečně zahloblena pod úroveň tehdejšího terénu a přístup do nich byl zajišťován vstupní šíjí se schodištěm. Součástí celé stavby byla na severní straně

■ **Obr. 1** Plocha výzkumu bývalých kasáren dnes (stav v polovině roku 2005). Bezprostředně po odchodu archeologů se zde rozeběhly stavební práce na výstavbě rozsáhlé komerční budovy s garážemi. Výzkum se v této době přesunul hlavně na plochu náměstí Republiky (všechna tři foto v článku autor).

připojená čtvercová zděná jámka, předběžně interpretovaná jako doklad záchodového rizalitu v patře domu. Nejen rozměry a dispozice objektu, ale také přítomnost středověkého záchodu ve vybavení interiéru nás nenechává na pochybách, že tato stavba ve své době náležela k vysoce nadstandardním realizacím obytné zástavby pražského podhradí. Chceme-li hledat pro nalezený objekt dobovou paralelu, nezbyvá nám než zamířit přímo do prostředí panovnického dvora a jeho nejvýznamnějších sídel. Výstavbu domu je možné předběžně datovat do průběhu 2. poloviny 12. století. Kdo byl jeho stavebníkem se můžeme jen dohadovat. Archeologie nám na tuto otázku nedokáže přímo odpovědět. Mezi možné osoby, kteří na přelomu 12. a 13. století v pražském podhradí disponovaly dostatkem finančním zdrojů pro stavbu takového domu byly vedle panovníka, rodící se světské nobility a církve, též zámožní obchodníci bohatnoucí z prosperujícího pražského obchodu. Uvedené tvrzení je pouze jednou ze zatím blíže nedoložených možností. Masivní zlatý prsten s druhotně použitou antickou gemou a hebrejským nápisem, který

byl nalezený v zázemí domu ve vrstvách přibližně stejného stáří, může teoreticky představovat jednu z indicí k tomu, abychom mezi možnými stavebníky viděli právě tyto osoby.

Dům zanikl pravděpodobně jednorázově během 1. poloviny 13. století. Mezi hlavní důvody záměrné demolice patřila změna sídelního vývoje jednotlivých částí podhradí. Dynamicky se rozvíjející osídlení v prostoru dnešního Starého Města s ústředním tržištěm dospělo v této době až do fáze městského charakteru. Výstavba hradeb a právní potvrzení výsad nové městské obce panovníkem tento proces plně dokončily. Románské nemovitosti v prostoru bývalých kasáren se již do areálu nového města nedostaly, hrady se nalézaly jen pár desítek metrů západněji od popisovaného objektu, a tak jejich majitelům nezbyvalo než provést vše pro bezpečnost svoji a městské obce. Následný vývoj pohřbil unikátní stavbu pod několika metry mocným příkrovem navážek, organických odpadů a dlažeb veřejných prostranství. Nová zástavba zde začala intenzivněji vyrůstat až po přestávce bezmála jednoho století. To však byla zcela nová

■ **Obr. 3** Výzkum na ploše náměstí Republiky se soustředil především do míst podél budovy bývalých kasáren a kostela sv. Josefa (v pozadí). Mocnost historických vrstev na přírodní podklad zde činila takřka 3 až 4 metry od současného povrchu.

vývojová kapitola spojená se vznikem Nového Města pražského. Na příkladu románské zástavby a její genezi je možné pozoruhodně demonstrovat sídelní proměny jedné části rozsáhlé pražské aglomerace. Hledání souvislostí a příčin daného vývoje je úkolem celkové analýzy všech stávajících a nově získaných informací.⁽¹⁾

Prostor bývalých kasáren a dnešního náměstí Republiky nebyl v raném středověku pouze místem stávkového charakteru nejbohatších vrstev obyvatelstva podhradí. Stejně jako zástavba si zde své místo našla též činnost spojená s zemědělskou činností, která se odehrávala jak před výstavbou domů, tak ve stejné době v jejich blízkosti. Nejpočetněji se tato činnost projevila pozůstatky spojenými s výrobou a zpracováním kovů. Stejně jako v uplynulých sezónách na ploše dvorní části, tak i v prostoru

dnešního náměstí byly odhaleny početná torza zahloubených výhní na zušlechtění železných polotovarů a pecí, ve kterých místní řemeslníci zpracovávali neželezné kovy a jejich slitiny. Pečlivý rozbor všech pozůstatků přinesl velice důležité doklady zpracovávaných surovin, které svou hodnotou významu nemají dosud v pražském prostředí obdoby. Kov v jakékoli podobě představoval pro středověkého člověka nesmírně cenné zboží. Poptávka po něm úměrně vzrůstala s růstem celé aglomerace.⁽²⁾

Vzniká pozoruhodná majetková mapa

Archeologické nálezy z posledního období výzkumu opět pozoruhodně vypovídají o pestré a bohaté historii celého místa. Neméně zajímavé jsou však takřka souběžně probíhající badání využívající písemné prameny

■ **Obr. 2** Mezi nejzajímavější prozkoumané objekty z plochy náměstí v sezóně 2005 patřila skupina metalurgických výhní a pecí z průběhu 12. a 13. století. Snímek zachycuje jejich exkavaci a čištění. V pozadí situace řezu historickým nadloží s úrovněmi vrstev a dlažeb veřejného prostranství.

(1) Za uvedené informace k nálezům velice děkuji kolegovi PhDr. Petru Juřinovi ze společnosti Archaia o.s.

(2) I zde patří můj dík za informace o nálezech kolegům z Archai o.s. a Archai o.p.s. Praha.

z archivních fondů. Výzkum je cíleně zaměřen na rekonstrukci historie majetkových poměrů zkoumané městské části. Tohoto úkolu se ujala Kateřina Hanzlíková, které takřka detektivním postupem skládá mozaiku jednotlivých vlastníků nemovitostí. Metodou postupující od současnosti do minulosti již zpracovala úsek 16. – 18. století a neúnavně se propracovává do období samotných počátků Nového Města pražského ve 14. století, kde její práce bude pro absenci všech dostupných pramenů z největší pravděpodobnosti ukončena. V současnosti již máme možnost sledovat první podobu pozoruhodné majetkové mapy držitelů nemovitostí v rámci jednoho z novoměstských bloků v průběhu několika století. Tato práce je o to významnější, že vedle jmen jednotlivých vlastníků se objevují i označení jejich profese a živnosti, které našly svůj odraz na jednotlivých parcelách v archeologických nálezech. Uvedené provázání anonymních archeologických pramenů s konkrétními osobami vrhá do naší práce zcela nové světlo umožňující proniknout do dávno zapomenutých sociálních struktur společnosti.

Jak se podařilo uložit tak ohromné množství materiálu?

V minulém příspěvku bylo naznačeno, že s výzkumem na náměstí Republiky je spojeno nebylé množství rozmanitých archeologických nálezů. Na tuto skutečnost již bylo poukazováno v přípravné fázi výzkumu a celý tým si byl vědom závažnosti uvedené věci. Z postupem trvání akce bylo jasné, že získaný objem nálezového fondu zcela přesahuje kapacitní možnosti depoziťářů zúčastněných institucí. Z tohoto důvodu byla zvolena cesta pronajmutí samostatného objektu, kde by podobu zpracování byly všechny nálezy uloženy pohromadě. Funkce hlavního správce depoziťáře se ujala společnosti Archaia o.s., která vytipovala

vhodný objekt, pronajala jej a provozně jej spravuje. Uvedené řešení však nelze považovat za definitivní vyrovnání s tímto problémem. Po zhotovení kompletní nálezové zprávy bude opět otevřena otázka jeho přesunu do instituce, která má na starosti správu všech archeologických nálezů a tím je v případě pražského území Městské muzeum hl.m. Prahy. Starost o tak objemný nálezový fond představuje do budoucna velice odpovědný úkol, který sebou nese především úkol zabezpečit rozsáhlý nálezový fond mimořádné historické hodnoty.

Co lze v tuto chvíli říci o dalším zpracování nálezů a vyhodnocení výzkumu. Je vůbec v tomto množství reálné?

Na přelomu roku 2004 a 2005 byla ukončena hlavní etapa terénního výzkumu plochy bývalých kasáren. Prozkoumáním svěžené plochy byla pro některé skupiny archeologického týmu zahájena nová etapa výzkumu věnovaná celkovému zpracování. V současné době máme za sebou takřka jednu sezónu zpracování a tak již lze uvést první dojmy a zkušenosti z této práce.

Po krumpáčích nastupují počítače

V prvé řadě je nutné uvést, že prvním a velice důležitým úkolem pro nás byla změna profesního složení celého archeologického týmu. Početná skupina terénních pracovníků musela být výrazně redukována na minimum a doplněna o skupinu profesí ovládající výpočetní techniku a práce spojené s digitalizací terénní dokumentace, dokumentací nálezů a správou dat. Profesní úroveň celé skupiny představuje velice důležitý faktor přímo se odrážející ve kvalitě závěrečného výstupu. Déletrvající úkol jakým zpracování tak velkého souboru informací bezesporu je, představuje pro nás trvalý problém který souvisí s průběžnou proměnou celého kolektivu a s takřka pravidel-

ným hledáním vhodných osob, které by se podílely na další analýze jednotlivých pramenů informací a řešení nových úkolů výzkumu. Jednotlivé výzkumné skupiny v současné době zpracovávají informace ze svých částí samostatně a až v závěrečné etapě prací by měly být zjištěná data zapracována do celku.

Pro představu lze uvést podobu skupiny z Národního památkového ústavu, ú.o.p. Praha, která dnes čítá vedle archeologa v průměru 6 osob v trvalém pracovním poměru a další nejméně 3 osoby, které se na práci podílejí příležitostně. První sezóna byla zaměřena hlavně na důkladnou revizi a doplnění všech zjištěných dat a jejich evidenci do databáze všech informací. Souběžně se prováděla digitalizace terénní dokumentace, z níž je postupně sestavován celkový plán lokality s jednotlivými vývojovými horizonty. Stejná pozornost byla věnována základní deskripci nálezů a výběru důležitých zástupců pro kresebnou a fotografickou dokumentaci. Všechny uvedené práce stále probíhají a jejich realizace je předpokládána též v příštím roce. Vedle prací technického týmu se do pohybu dala i analýza nálezových situací a jejich jednotlivých komponent (např. stavebním konstrukcím, tvorba vývojových diagramů). Zpracovávají a dodávají jsou již první samostatné odborné posudky na okruhy spojené např. s geologií lokality a přírodovědnými analýzami některých nálezů či jejich skupin.

Samostatným problémem se ukázal výběr a postupné zadávání jednotlivých archeologických předmětů ke konzervacím. Většina specializovaných konzervátorských pracovišť v naší zemi je dnes zaplněna velkým objemem archeologických předmětů a konzervace nových početných kolekcí nálezů již není často v jejich silách. Dodací termíny na provedení prací tak postupně narůstají na délku jednoho roku a více

a to představuje opět další nepříliš optimistický limit pro naši práci. Již dnes je zřejmé, že základním kritériem pro výběr nálezů na kompletní ošetření a dokumentaci bude nosný význam archeologické situace ze které pochází, neméně též faktor finanční promítající se do celkového objemu všech nákladů na výzkum. Uvedené příklady jsou pouze dílčí nahlédnutím do stále se měnící problematiky zpracování výzkumu na náměstí Republiky. Neměnný je termín odevzdání nálezové zprávy z hlavní etapy výzkumu do konce roku 2008.

Vedle práce na zpracování jsou průběžně řešeny otázky spojené s prezentací odhalených kamenných románských staveb a jejich architektonickým řešením a zakomponováním v rámci nových interiérů, úvahy nad projektem tématické výstavy věnované výzkumu a v neposlední řadě idea populárně zaměřené publikace vydané k otevření novostavby, která by shrnula nové poznatky o historickém vývoji jednoho z novoměstských bloků a představila v celé šíři nevšední nálezový fond historické hmotné kultury města.

Závěrem lze s určitou dávkou optimismu konstatovat, že zpracování tak rozsáhlého souboru informací z jednoho výzkumu představuje úkol výrazně náročný, přesto v dlouhodobém horizontu řešitelný. Již dnes je jisté, že poznatky z tohoto výzkumu nejenou pouze jako záležitost spojenou pouze se skupinou osob podílejících se na terénní části výzkumu a základní etapě zpracování. Pramenné informace z této akce by se po svém primárním zpracování měly otevřít výrazně širší skupině zájemců z řad kolegů archeologů, historiků či studentů stejných oborů, kteří by s jejich pomocí mohli řešit zcela nové otázky spojené s historií našeho města.

Děkuji za rozhovor.

Radomír TICHÝ